

DESPRE SEMANTICA GENERALĂ

Sorin Cristescu

Traducător

„Toate cunoștințele noastre își au originea în percepțiile noastre.“

– Leonardo da Vinci

Conform „Dicționarului științelor limbii“, *„Semantica Generală cercetează impactul semnificației cuvintelor asupra conceptelor, mentalităților și sentimentelor oamenilor care le adoptă.“* Prin urmare, Semantica Generală recunoaște și reliefează impactul extrem de puternic al cuvintelor asupra fiecăruia dintre noi.

În epoca noastră destul de agitată și chiar complicată din punct de vedere socio-politic și economic, atât pe plan național cât și pe plan global, capătă o importanță covârșitoare cum vorbim, cât vorbim și mai ales ce vorbim. De la simplele relații inter-umane între prieteni, colegi, vecini, la relațiile inter-instituționale și chiar relațiile internaționale, limbajul, mai bine spus folosirea unui limbaj adecvat, a unor termeni chiar simpli, dar clar definiți și înțeleși, reprezintă o condiție esențială pentru realizarea unui dialog care să aibă ulterior un impact pozitiv asupra tuturor părților.

Cu ajutorul limbajului, noi putem:

- Să vorbim, să scriem, să citim sau să ascultăm
- Să ne exprimăm sentimentele
- Să analizăm și să rezolvăm problemele
- Să stabilim reguli și standarde
- Să ajungem la înțelegeri, să încheiem contracte
- Să înțelegem și să transmitem și altora cunoștințele noastre

Dar, cu ajutorul aceluiași limbaj, putem:

- Dezinforma, îndruma greșit, minți, înșela
- Denigra, inhiba, limita
- Teroriza, intimida, îndoctrina
- Generaliza, categorisi
- Perpetua mituri, superstiții, prejudecăți și tradiții atavice
- Induce și exacerba teama, anxietatea, vina, gelozia, suspiciunea și ura

Beneficiile Semanticii Generale includ o atitudine mai tolerantă, mai deschisă, mai puțin propice generalizărilor și stereotipurilor; speranțe mai realiste, mai puține surprize neașteptate, o predictibilitate mai mare în relațiile cu ceilalți.

Semantica Generală a fost formulată și fundamentată ca disciplină de cercetătorul american Alfred Korzybski (1879-1950) în cartea sa *Science and Sanity: An Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics* (Știința și sănătatea mintală: o introducere în sistemele non-aristotelice și în Semantica Generală) publicată în 1933.

În cele ce urmează prezentăm câteva formulări, incomplete de altfel, ale Semanticii Generale:

- Trăim într-o lume în continuă schimbare și plină de incertitudini. Experiențele și cunoștințele noastre sunt limitate. Viețile noastre se intersectează unele cu altele și reacționează adesea în mod conflictual. Conștientizând acest lucru putem spune că am făcut deja un pas înainte către o viață mai sănătoasă.
- Când interacționăm cu un obiect, o persoană sau un eveniment, ne formăm anumite imagini și ne creăm anumite simboluri. Creierul nostru formează aceste imagini și simboluri prin fotografierea-reprezentarea lumii exterioare; în cadrul acestui proces, cea mai mare parte a informației este filtrată. De aceea, informația selectată reprezintă un rezumat al interacțiunii.
- Oameni diferiți selectează (rezumă) informația în mod diferit – cu alte cuvinte desează hărți diferite ale aceluiași teritoriu.
- Conștientizarea acestui proces de selectare reprezintă cheia creșterii potențialului nostru ca ființe umane.
- Simbolurile pe care le creăm, cuvintele pe care le folosim nu reprezintă obiectul sau situația dată, cu toate caracteristicile sale infinite.
- Multe dintre neînțelegerile noastre apar atunci când acționăm ca și cum am avea toate informațiile despre oricine și despre orice.

- Niciodată două obiecte sau două evenimente nu sunt identice, dar pentru ușurința înțelegerii le considerăm astfel. Tratându-le ca și cum ar fi identice – ignorând astfel diferențele dintre ele – se poate ajunge la neînțelegeri, conflicte și chiar tragedii.
- Confundăm adesea simbolurile și modelele noastre cu ceea ce ele reprezintă. Trebuie să ne reamintim însă că harta nu este teritoriul, iar cuvintele nu sunt lucrurile în sine. Aceste simboluri au fost create de noi.

Semantica Generală furnizează o metodologie care ne ajută să diferențiem și să integrăm în același timp patru lumi diferite:

- „Lumea exterioară“, din afara noastră, care se află într-un perpetuu proces de schimbare.
- „Lumea interioară“, aflată în interiorul nostru, propriul nostru sistem nervos și propriile noastre simțuri, prin intermediul cărora noi interacționăm (doar parțial) cu lumea exterioară.
- Lumea care nu este constituită din cuvinte – lumea non-verbală, pe care o putem vedea, auzi, gusta, mirosi și atinge.
- Lumea cuvintelor – lumea noastră verbală, alcătuită din nume, simboluri, etichete, opinii, presupuneri, categorii, valori, convingeri, „adevăruri“ etc.

S-ar putea spune, fără teama de a greși, că deși Semantica Generală implică poate un grad de teoretizare mai accentuat, în final se dovedește a fi o disciplină pragmatică, ancorată în realitatea înconjurătoare, prin aceea că încearcă să furnizeze soluții practice, adecvate diferitelor situații conflictuale apărute ca urmare a utilizării unor cuvinte insuficient cunoscute sau a unui limbaj inadecvat.

Potrivit unui articol scris de George Davis și publicat de Institutul de Semantică Generală (IGS), definiția Semanticii Generale ar fi că „*aceasta se ocupă nu numai cu cuvintele, aserțiunile și corespondențele acestora în lumea reală, ci și cu efectele lor asupra comportamentului uman. Pentru un cercetător al Semanticii Generale, comunicarea nu este numai aranjarea unor cuvinte într-o ordine dată (cum este pentru un lingvist), sau a aserțiunilor într-o relație adecvată unele cu altele (cum este pentru un logician), sau a aserțiunilor într-o relație adecvată cu sistemul de referință (cum este pentru un semantician), ci toate acestea la un loc, împreună cu reacțiile sistemelor nervoase ale ființelor umane implicate în comunicare.*“

IGS a identificat 13 aspecte critice ale unui limbaj inadecvat, reliefat prin evaluări greșite, prin

stereotipuri care nu au legătură cu lumea noastră interioară sau cu cea aflată în exteriorul nostru:

1. Suferim de multe ori un eșec în a diferenția faptele verificabile (observații istorice, evenimente etc.) de presupuneri, supoziții, convingeri etc.
2. Încercăm de multe ori să clasificăm evenimentele printr-un sistem bivalent, de tipul sau... sau, alb-negru etc., evenimente care de multe ori ar putea fi evaluate gradual, pe o scară cu mai multe valori și nu doar cu două.
3. Evităm de multe ori căutarea unor cauze multiple pentru un anumit eveniment, atât cauze dimensionale (Ce alți factori au afectat rezultatul?), cât și secvențiale (Care a fost cauza „cauzei“?); de obicei căutăm să ne focalizăm în mod simplist atenția asupra unei singure cauze.
4. Nu recunoaștem unicitatea propriilor noastre experiențe; uităm că aproape orice descriere, judecată, opinie etc., pe care o emitem ar trebui prefăcută de pronumele „Eu“.
5. Cădem adesea victimă structurilor gramaticale subiect/predicat, mai ales în ceea ce privește folosirea inadecvată a predicatului/verbului „este“. „*Băiatul acesta este indisciplinat.*“ „*Trandafirul este roșu.*“ Aceste forme de exprimare implică o relație factuală între subiect și predicat, ca și cum eticheta („indisciplinat“) sau culoarea („roșu“) ar fi mai degrabă calități inerente subiectului, și nu o descriere ce reflectă evaluările făcute de vorbitor.
6. Materializăm procesele sau abstracțiunile ca lucruri în sine și vorbim despre ele ca și cum ar avea proprietăți asemănătoare lucrurilor reale, non-verbale: vremea, economia, adevărul, onestitatea, justiția, securitatea etc.
7. Tindem să căutăm mai mult asemănările decât diferențele; spre exemplu, în cadrul unui grup, noi presupunem existența unei asemănări care nu există în mod necesar, prin aceasta trecând cu vederea diferențele individuale: „*Să privim această problemă din perspectiva unei femei*“, „*Toți liberalii sunt astfel...*“, „*Toți conservatorii cred că...*“ etc.
8. Nu luăm în considerare faptul că orice „entitate“ – inclusiv orice persoană – se schimbă în cursul timpului; nu ar trebui să ne așteptăm ca Robert (2002) să aibă aceleași priorități, atitudini, interese etc., așa cum avea Robert (1982).

9. Vorbim în termeni absoluți, all-inclusive, care nu reflectă experiența noastră limitată de viață; nu putem trăi „toate“ experiențele. Ar trebui să evităm utilizarea inadecvată a termenilor absoluți (*niciodată, totdeauna, absolut, fără excepție etc.*).
10. Ar trebui să conștientizăm că indiferent de ceea ce noi înșine „știm“, „credem“ sau „presupunem“, acestea provin dintr-o experiență incompletă și limitată, drept urmare ar trebui să fim mai reticenți în a trage concluzii, în a emite judecăți sau presupuneri, deoarece faptele sau evenimentele în discuție pot suferi revizurii notabile.
11. Confundăm adesea subiectul (cel care acționează) cu obiectul (cel asupra căruia se acționează). Când spunem lucruri ca: „*Ea mi-a rănit sentimentele*“ sau „*El a fost rău cu mine*“, noi atribuim „acțiunea“ sau simțăminte de „rănire“ și „răutate“ altcuiva, în loc de a accepta că noi am generat acele sentimente.
12. Evităm să ne asumăm responsabilitățile propriilor noastre evaluări, judecăți și opinii, atunci când: 1) Folosim generalul „tu“ în loc de particularul „eu“, („*Trebuie să-ți asumi anumite responsabilități!*“) sau 2) Când folosim o exprimare impersonală („După cum se știe...“).
13. Ar trebui să evităm perpetuarea unor noțiuni care țin de „gândirea magică“, așa cum sunt miturile, superstițiile etc.; De ex.: „*Numărul 13 aduce ghinion*“. N-ar trebui să uităm că vorbele, cuvintele pot influența oamenii, care la rândul lor pot modifica „lumea reală“, dar cuvintele singure nu pot modifica „lumea reală“. Să reținem principiul conform căruia „*efectele cumulative ale unui singur lucru pot, de-a lungul timpului, căpăta proporții semnificative*“.

Premisele de la care a pornit Korzybski în crearea noului sistem pot fi reprezentate prin următoarea analogie:

1. Harta nu este teritoriul;
2. O hartă nu reprezintă întregul teritoriu;
3. O hartă este auto-reflexivă, în sensul că o hartă ideală ar trebui să includă o hartă a hărților la infinit. Formulând aceste premise fundamentale non-aristotelice, s-a descoperit că reacțiile noastre obișnuite urmează calea presupunerilor subconștiente ale vechilor sisteme, care violează adesea primele două premise, și o ignoră complet pe a treia. Cu o singură excepție notabilă: matematica.

Comunicarea, în general, și limbajul, în special, capătă o importanță majoră în cadrul comunicării de masă. Folosirea unui limbaj inadecvat sau a unor termeni insuficient explicați pot produce confuzie în cadrul publicului și pot genera respingere sau chiar conflicte. Un exemplu din multe altele: după 1990, la noi în țară, ca de altfel în toate țările fost socialiste, s-a pus problema privatizării unităților economice, nu ca un scop în sine, ci ca un mijloc de a spori productivitatea muncii și prin urmare a nivelului de trai al oamenilor. La vremea respectivă însă, mai mult de 50% dintre oameni priveau privatizarea cu reticență. De ce? Efectuarea unor sondaje de opinie a scos la iveală rezultate stupefiante. Majoritatea oamenilor înțelegeau „*privatizarea*“ drept acțiunea de „*a fi privați de anumite drepturi, de anumite libertăți etc.*“ De aici și reticența respectivă. Un procent ceva mai mic de oameni, mai ales din mediul rural, asociau termenul de „*privatizare*“ cu termenul de „*privată*“ (toaletă, WC) considerând ca autoritățile vor să-și bată joc de ei, să-i păcălească. Care sunt cauzele care au condus la această stare de fapt? Pe de o parte, nivelul de instrucție și de cultură deficitar. Pe de altă parte, incapacitatea autorităților de a realiza o comunicare eficientă, de a explica simplu și coerent termenii și acțiunile respective.

Un domeniu deosebit de sensibil și de mare aplicabilitate al Semanticii Generale îl constituie medicina. Într-un studiu efectuat de Mary Carson („*Language and Illness: A Pilot Study Exploring Conscious Language Choices Among Breast Cancer Patients*“) pe șase pacienți bolnave de cancer la sân, este reliefat faptul că pentru toate cele șase pacienți, cuvântul „*cancer*“ are o puternică încărcătură negativă, legat de „*moarte*“. Una dintre pacienți a fost cât se poate de explicită. Cuvântul respectiv îi induce alte cuvinte și anume: „*Fază terminală, suferință, căderea părului, sfârșitul drumului.*“

Ce spune Mary Carson cu privire la aceste lucruri? Trage următoarea concluzie:

„În conformitate cu Semantica Generală, modul în care oamenii vorbesc despre realitățile percepute de ei este un proces de evaluare. Dacă aceste evaluări sunt valabile, anxietatea și stresul pot fi reduse. Dacă aceste evaluări sunt însă incorecte, anxietatea și stresul cresc în intensitate. Semantica Generală consideră că propozițiile și cuvintele, precum și formulările folosite în aceste evaluări pot spori anxietatea. De exemplu, în societatea noastră cuvântul „*cancer*“, nu poate fi privit în nici un caz ca un cuvânt pozitiv. El este un cuvânt care sperie, echivalent cu alte cuvinte, gen „*moarte*“ sau

„suferință“. Dar oare orice tip de cancer duce în mod obligatoriu la moarte sau suferință? Nu. O pacientă își poate însă descrie propria boală drept «celule canceroase localizate într-o zonă redusă a sânelui meu stâng». Această frazare diferită nu reprezintă numai o mai corectă evaluare a bolii, dar creează, de asemenea, loc pentru un licăr de speranță cu privire la tratament și la posibila recuperare, lucru care poate conduce la reducerea actualului și viitorului nivel de stres și anxietate.“

Cea mai bună concluzie de încheiere a acestei scurte introduceri în Semantica Generală poate fi trasă de Alfred Korzybski însuși:

„... experiența arată că atunci când metodele Semanticii Generale sunt aplicate, rezultatele sunt de obicei benefice, indiferent de domeniul de activitate – drept, medicină, afaceri etc. – sau de locul în care sunt aplicate – în familie, la nivel național sau internațional. Dacă aceste metode sunt doar discutate și nu aplicate, rezultatele sunt nule.“

BIBLIOGRAFIE

1. **Korzybski Alfred** – Science and Sanity: An Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics, IGS 2005
2. **Korzybski Alfred** – Manhood of Humanity: The Science and Art of Human Engineering, IGS 1950
3. ETC Magazines
4. *** – Dicționar de științe ale limbii, Nemira 2005